

maadelige og smaa Geister, der befatte sig med at skrive i denne ædle Videnskab, hvorved de kun bringe den i Foragt hos Ukyndige, som derfor ansee Historiens baade Læsning og Skrivning for et Berk, der allene beroer paa Sukommelsen, og i andre Maader sly gjøre Forskiel imellem Romaner og Historier.

Skulde vel Kong WALDEMAR den I. have givet den Skaanske og Sællandiske Lov? undersøgt af P. KOFOD ANCHER.

S. I.

Ut den Skaanske og Siællandiske Lov ere givne af Kong Waldemar den iste, er en almindelig Mening, som antages paa Hvitfeldts Regning. Om han just har været den første, som er falden derpaa, kan jeg ikke med Visshed sige. Saa meget vidner han selv, at mange i hans Tiid have været af anden Meening (a).

Ja, maaskee man har længe tilforn været af den Tanke, at Kong Waldemar den 2den har ladet forfatte saavel den Skaanske og Siællandiske som Jydske Lov.

I den Forordning af 1282 (b), som findes ved den Jydske Lov under Titel af Constitutio Erixi Regis Dacie, siges: *Ordinavimus insuper & firmiter permittimus, Leges Regis Waldemari cl. m. prout in suis Libris legalibus continentur, inviolabiliter observari: Alle skulde holde Kong Valdemars Lov*

(a) Vi meene det haver været een Kong Valdemar, dem alle haver giort ic. siges han i Dedicationen af Christiani Imi. Historie til C. 4. *Seelandicas Leges & Scanicas alii Valdemarum Idum eodem anno, quo Cymbricas condidisse putant, alii Erico Filio ipsius eas adscribunt.* Præfat. ad Leges Scanieas *Sumonis.*

(b) Saaledes findes Narstallet i det første Oplag af Jydske Lov til Ribe Anno 1504, saavel som i gamle Haandskrifter, altsaa er det en Trykfejl, naar der staar i G. Gehmens Eftertryk, 1382.

Lov, heder det i Kong Christophers den 2dens Haandfæstning Hvitfeld pag. 412. Alle Konning Valdemars Lovføreres Love skulde holdes ubrødeligen: staaer der i Kong Oles Haandfæstning l. c. p. 558.

At dette skal forstaaes om alle forrige Danske Love, derom kan vel ikke være nogen Tvivl. Alligevel nævnes der ikkun een Kong Valdemar, og den een saae vel at være Kong Valdemar den 2den.

Det er i det mindste vist, at den, som vore nyere Skribenter saa eensstemmige beraabe sig paa i denne Post, er ingen anden end Hvitfeld: Ikke heller veed jeg nogen ældre Historie eller Kronike, som herudi kan anføres til Beviis. Vore 2de ældste Skribenter, Saxo og Svend Aagesen, tale intet om Kong Valdemar den 1stes Love. Ikke heller meldes noget derom i vore gamle Kroniker, som vi endnu have i Behold, hverken i de haandskrevne, saa mange som jeg har saaet at see, heller ikke i de trykte, som Ernstius, Stephanius, Worm, Lindenbrog, Arnas Magnæus, Ludevig og Westphal have bevaeret fra Uldergang. Men Hvitfelds Efterretning om vore gamle Love er saa ustadig og uvis, at hvem der vil lade det berøe paa hans Sigende allene, saae visselig en løs Grundvold at bygge paa.

Han har beskrevet os vores Lov-Historie ey allene paa vedkommende Stæder i sin Kronike, men ogsaa i Fortalen til Christiani Imi Levners Beskrivelse, og i sær i sin Latinske Fortale til *Andreae Sunonis Leges Provinc. Scaniae*, men denne sidste, hvor fuld er den ikke af Bildelser?

§. 2.

Ingen tænke, at jeg hermed søger at formørke den store Hvitfelds berømmelige Navn og Erminde hos Efterkommerne. Hvem vil være saa ubillig mod, en saavel fortient Mand af Fædernelandet som han? Min Sag er ikkun at vise, at jeg finder mig forarsaget til at tvivle om, at Hvitfeldt, naar han tillegger den Skaanske og Siellandske Lov visse Aarstal, har havt nogen fast Grundvold at bygge paa. Om nu saa er, hvem vilde regne ham det til onde? Hvad Under at han, som havde foretaget sig at skrive en Kronike, og derfor har maattet henføre, hvad der var passeret til visse Aar, omendskiont han ofte har fundet for sig utilstrækkelige Efterretninger, allerheldst i Berdflige Sager (som vore Kroniker ere skrevne meest af Geistlige,) underriden har maattet hielpe sig frem med uviste Gissninger? Ingen kan nægte, at der jo ogsaa ere indløbne adskillige Feil i Hvitfelds Historie, men saadanne mestendeels, som heller bør

tilskrives hans Haandskrivere, end ham selv. Naar der staaer for Exempet i Fortalen til *Simonis Leges Provinciales* pag. 4. At den Jydske Lov er givent 1232. i Steden 1240, og sammesteds siges paa næstfølgende Side om den Skaanske Lov i Steden for den Siellandske, at den er 69 Aar ældre end den Jydske; da ere disse saaledes beskafne, at de med ingen Føye kan legges Hvitfeldt til Last. Overalt ved at legge for Lyset een og anden Fejl hos en Skribent, som Hvitfeldt, er en lige saa lidet i Stand til at formørke hans Anseelse, som Stiernefigere har kundet formørke Solen ved at opdage nogle Pletter.

Hvem der veed hvad der udfordres til at bringe tilveje et saa moysommeligt og vidtøstigt Verk som Hvitfeldts Krønike, han kan aldrig være vanskelig i at holde Skribenten en og anden Fejl til gode, allerheldst naar det kommer an paa visse Aarstal; thi derudi faaer man overalt at see i vore gamle Love, i sær naar de tilkiendegives ved Tal, Urigtigheder og Imodsigelser, som enten de Eiders Bankundighed har født af sig, eller den idelige Afskrifning, førend Bogtrykkerkonsten blev opfundet. Hvitfeldt er derfor og bliver, uanseet nogle Fejl, een af de allerførste Historiekrivere, og fortjener saavel for hans Krønike, som i Henseende til hans Byrd (c), Stand, Lærdom og Fortjenester imod Riget, en besynderlig Høysagtning. Han, som ikke begierer af nogen, at man skal troe ham paa hans Ord, men som veed at gjøre Rede for, hvad han siger; som kommer frem med Historien i den eene Haand og Documenterne i den anden; som ikke lettelig lader nogen Historisk Omstændighed faae Dværg, naar den ikke fører Pas med sig, og kan vise, hvor den kommer fra.

Hvem der finder Lyst i at læse en god sammenhængende Historie, han fatterer uden Tvivl en Thuanum, Pufendorf og Holberg høiere end Hvitfeldt. Den derimod, som søger efter Hoved-Rilder og originale Beviser for at udsøge den rette Historiske Sandhed, han maa agte Hvitfeldt høiere end dem alle. Neppe findes for hans Tid nogen, der leverer Læseren saa mange Materialier og Historiske Vidnesbyrd i Hænde, som han.

Hvad vilde der blive af Pontanus, som Svaningius med Sandhed kalder Hvitfeldum Latinum, om man vilde tage Hvitfeldt af Haanden paa ham? Det som Scriverus skal have sagt om Pontani Vers: Pontano demas Carmi-
na

(c) Ole Worm melder i et Brev til Speelman T. I. Epistolarum p. 442, at hand paa Moderne Side var af Kongelig Byrd.

na, major erit (d); kan slet ikke med nogen Føye siges om Hvitfelds Historie. Ja hvem i vore Tider kan vel komme nogen Bøyn i hvad for et Stykke det være maa af vores Fædernelands Historie, uden først at søge Redskaber dertil hos Hvitfeld?

Men alle disse hans store Fortienester kan dog en forbinde os til uden videre Undersøgning at troe alt hvad han siger; thi det er her om Sandhed at giorre, men blindt hen at troe alt, hvad der fortælles af andre, det bliver aldrig rette Bøyn til Sandhed; Sandheds Rige er en fri Republikke, hvor ingen Magt eller Myndighed gielder, uden den eene, som erhverves ved Overbevisning.

Naar nu Hvitfeld beskriver vore gamle Loves Historie, saa fortæller han os jo noget, der er passeret over 400 Aar for hans Tid, hvorudi han folgelig er at ansee som en Tektis de auditu, der siger os, hvad han veed af andre, ikke af egen Erfarenhed. Maa vi da ikke spørge ham ad, hvem og hvor han veed det fra. Jeg vil troe ham endog i de Poster, hvorudi han intet anfører til Bøyns, saa længe ellers intet er derimod. Men at troe ham, endog naar han modsiges sig selv, eller andre troeværdige Vidnesbyrd imodsiges ham, det vilde være en alt for vidtloftig Troe.

Historieskrivere maa tages paa en Juridisk Fod. Man anseer dem som Vidner, og bør derfor prøve deres Udsigende, ligesom andre Vidners. Man maa vide Grunden og Oprindelsen til deres Fortælling, om de har det af sig selv eller andre. I sær kommer det an paa Vidnernes og Vidnesbyrdets Troeværdighed, og for at skionne ret derom, bør man nøye undersøge Omstændighedene i en Fortælling, og sammenligne det eene med det andet, at man ders af kan erfare, om og hvorvidt samme kan holdes for troeværdig.

§. 3.

At den Skaanske Lov tillige med den Siellandske er gjort af Kong Valdemar Imo, den eene enten 1158, eller 1163, den anden 1171, for begge disse Deele er Hvitfeld vores rette Hiemmelmand.

At tale for det første om den Skaanske Lov i sær, da siger han vel udtrykkelig i Fortællingen til *Andreae Sunonis Leges Provinc. Scaniae*, og det to Gange

§ 3

pag.

(d) Scriverius skal, som der fortælles i Menagianis, have svaret dette paa saaende Fod til det ænigma fremsat af Pontano:

Dic mihi, quid majus fiat, quo plura demas.

pag. 4. & 5. at samme er givet Aar 1163. Men ham er det ogsaa, som tvært imod fortæller i sin Krønike, i Kong Valdemar den 1stes Histories Beskrivelse pag. 109, saavel som i Dedicationen af den 5te Deel af hans Krønike til Kong Christ. 4. At den Skaanske Lov er gjort 82 Aar førend den Jydske, det er at sige 1158. Ja i Fortællingen til *Sunonis Leges Scaniae* pag. 5. synes Hvitsfeldt at anføre endnu et andet Aarstal, nemlig Anno 1171. Naar han siger: *Leges Scaniae 69. A. antiquiores Cymbricis esse.* Men uden Tvivl er der ved en Skriver eller Trykfejl kommet til at staae *Leges Scaniae* i Steden for *Siaelandia*.

Som det heller ikke kan feyle, naar der siges i hans Krønike pag. 206, at Kong Valdemarus I. har gjort den Skaanske og Siellandske Lov 1171, at jo Aarstallet skal forståes om den Siellandske allene.

Naar een af Deelene endelig skal staae fast, skulle jeg vel med de fleeste heller inclinere for det første Aarstal 1163 end for det sidste; som jeg ikke kan holde det for troeligt, at Kong Valdemar i det første Aar, efterat han var bleven skildt ved sine Med-Regentere, og var bleven Enevolds-Konge over Danmarkes Rige, strax skulle kunne have bragt den Skaanske Lov af Sted, allerheldst han havde den Tid nok at gjøre med Krige imod Venden, Saren og Rygen. Ikke heller kan jeg troe, at Lands-Loven er skreven før end Kirke-Loven. Thi da de Geistlige som de eeneste, ellet i det mindste de fornemste Lærde og Lovkyndige i de Tider, fornemmelig ere brugte ogsaa til den verdslige Lovskrivning; saa er det og troeligt, at de snarere har været betænkte paa en Kirke-Lov, end paa Landets Lov. Thi den Berømmelse fortjener Geistligheden uden Modsigelse, at de altid have havt en besynderlig Omhøje for Kirken og sig selv. Og var det saa, at Hvitsfeldt har havt gamle Krøniker for sig, hvor Aarstallet har været tegnet med Romersk Tal, har det let kundet skee, at een ved at gjøre X til V har faaet indført MCLVIII i Steden for MCLXIII.

Men skulle vel ogsaa Hvitsfeldt have havt i Hænde nogen Krønike eller andet gammelt Skrift, som udtrykkelig sætter Aarstallet, naar den Skaanske og Siellandske Lov er givet? Det er vist han beraaber sig selv paa Krøniker(e). Han anfører ogsaa adskillige Omstændigheder Lovgivningen angaaende: han veed at sige, at Kong Valdemar er den første, som i Aaret 1163 med Stænderne

(c) Falsam vero eam esse opinionem non tantum ex Annalibus & Chronologiis nostris constat, quæ habent, Valdemarum I. an. 1163. Leges Scaniae condidisse. Siger han i Fortællingen til *Sunonis Love* pag. 5. og strax efter paa samme Side legger han til: Certum itaque manet supputatione annalium facta Leges Scaniae &c.

derne i Skaane deres Samtykke har skriftlig og ordentlig lader forfatte den Skaanske Lov, paa det at Landet, som tilforn regieres af mange adskillige Forordninger og Befalninger, maatte have en vis samlet Lov at rette sig efter; han veed ydermere at fortælle, at de gamle Love og Bedtægter allene bleve antagne i den Skaanske Lov, som ikke stride imod christne Skikke, prælat. ad L. Scaniae Sunonis pag. 4. Ja i hans Dedication til C. 4. legger han endog dette til, at Erkebisp Elkild og Abfalon var med Kong Valdemar at gjøre den Skaanske Lov. Hvem skulle ikke tænke, at Hvitfeld, der veed saa omstændelig at beskrive os den Skaanske Lovs Historie, maatte have havt noget reent og fuldkomment Beviis for sig? Alligevel tvivler jeg derpaa, siden han taler paa endeel andre Steder med Uvished derom, og bruger desuden adskillige Konst-Beviser til at bestyrke sin Sag med.

I hans Fortale til Sunonis Love er hans første Indgang til Lov-Historien pag. 3. it. *Verisimile est*. Jeg veed egentlig ikke, hvorvidt dette Verisimile skal strække sig, men Omstændighederne komme mig til at frygte, at det strækker sig overalt. Strax efter pag. 4, naar han fastsætter Aartallet 1163, saa skeer det ikke med Visshed, hvilket endelig maatte have skeedt, hvis saa var, han havde havt nogen Kronike for sig, men det heder: *Circiter annum Domini 1163*. Sammensteds pag. 5. fremsætter han sin Mening vel som rimeligere end den anden, dog ikke som gandske vis, naar han siger: *Ego potius existimaverim &c.* Endelig pag. 4. & 5. bruger han en Deel rimelige Slutninger, for at igiendrive dem, der meente, at Kong Valdemar den 2den havde givet den Skaanske og Siellandske Lov tillige med den Jydske (f). Men skulle vel dertil behøves noget videre end kort ud at sige, at den Skaanske Lov efter Historiens og Kronikernes Vidnesbyrd er given 1163? Naar man har Historiske Monumenter i Hænde, alligevel at ville bruge megen Raisonnement med Konst-Beviser, det er det samme som om en Saggiver vilde gjøre sig Umag for at samle sammen et stort Antal af Gissninger og Formodninger til at overbevise den Skyldige med, naar han allerede var overbevist ved fuldkomne Beviser. I bemeldte Fortale til den Skaanske Lov siger han først pag. 5. at Uffe var med at gjøre den Jydske Lov, da Anders Simesen allerede var død, men at Erkebiskopen Andreas ikke kunde oversætte den Skaanske Lov paa Latin, med mindre den havde været til for Uffonis og Kong Valdemar den 2dens Tid, dernæst, at en-

Deel

(f) I Fortalen til Sunonis Love siges det ikkun om den Siellandske Lov, at den er tillagt Kong Valdemar den 2den pag. 4. in fine. Men at det samme bør forstaaes om den Skaanske i ser, er klart at slutte af Hvitfeldts Argumenter.

deel af Kong Knuds Forordninger, som regierede førend hans Broder Valde-
 mar den 2den, ere indførte i Sunonis Oversættelse. For det 3die at den Jyd-
 ske Lov, som den sidste, overgaaer den Skaanske og Siællandske i Billighed og
 Guldkommenhed, i sær i Processens Maade. Det første Beviis kan gierne gaae
 ud; thi endskjønt den Jydske Lov blev gjort efter Sunesens Død, som levede for
 Uffo, eller rettere at tale, var Erkebisp førend han; saa lod det sig dog meget
 vel gjøre, at Kong Valdemar den 2den først kunde have skrevet den Skaanske
 og Siællandske Lov, og Anders Sunesen derpaa havde oversat den Skaanske
 paa Latin, og at samme Kong Valdemar alligevel siden efter Sunesens Død
 ved Uffonis Hielp har ladet skrive den Jydske Lov; som man veed, at Anders
 Sunesen ikke er død førend 1228. (Chron. Selandiæ p. 56.) og i det mindste i
 20 Aar har været Erke-Biskop under Kong Valdemar den 2dens Regiering,
 da baade Kong Valdemar, førend Andreas frasagde sig Erke-Bispdommet,
 kan have havt Tiid nok til at lade den Skaanske og Siællandske Lov forfatte, og
 Erkebiskopen Andreas til at sætte den Skaanske Lov over paa Latin. Ikke hel-
 ler troer jeg at Hvitfeld heraf har villet slutte noget videre, end at den Skaan-
 ske Lov er skreven, førend den Jydske, som man kan slutte af Dedicationen af
 C. I. Historie, hvor han siger, at A. Sunesen ikke kunde have udsat den Skaan-
 ske Lov paa Latin, uden den var gjort tilforn: For saavidt staaer Beviset fast,
 men behøves dog ikke, siden de 2 andre legges til. Hvad de 2 sidste Beviser
 anbelanger, naar samme ikke bruges til andet, end til at legge for Dagen, at
 Va'demar den anden ikke kand være Forfatter af den Skaanske og Siællandske
 Lov, samt at den Skaanske Lov i det mindste maa være udgivet, førend de af
 Anders Sunesen paa beraabte Kong Knuds Forordninger, for saavidt ere de
 uden Modsigelse grundige og gode. Men derved bør man og lade det beroe.
 Vil man ydermere slutte deraf, at Kong Valdemar den 1ste har gjort den
 Skaanske og Siællandske Lov, da gaaer Slutningen videre end Beviserne. Ikke
 desto mindre har vores berømmelige Hvitfeld uden Tvivl af dette gjort sig
 den Slutning, at den Skaanske og Siællandske Lov maa være givne af Kong
 Valdemaro Imo. Dog kan jeg ikke andet troe, end at Hvitfeldt maa have
 havt nogen anden Grund for sig, naar han udtrykkelig fastsætter det Aar 1163.
 Hvem veed, om han ikke herudi har lagt Kirke-Loven til Grund? I Henseende
 til den Siællandske Lov i det mindste har jeg den Mistanke; at dens Aarstal er
 bleven sat paa Grund af Kirke-Loven, som jeg ret strax skal erindre. At den
 Skaanske Kirke-Lov er skreven 1162, det vidner Hvitfeld i sin Krønike pag. 108.
 Omendskjønt den ældste Codex vi har af den Skaanske Lov, det ypperlige Mo-
 nument, som vores berømmelige Ole Worm har efterladt, ligesaa lidet ved
 Kirke-Loven, som ved den verdslige har noget Aarstal, ikke heller den gamle
 Haandskrift af den Skaanske Kirke-Ret paa Universitetets Bibliotek, saa
 maa

maa dog vel Hvitfeldt have havt for sig andre gamle Codices, til Beviis derpaa (g). Kirke-Loven, som i Kiøbenhavn 1505. er trykt ved den Skaanske Lov, har uden Tvivl fulle havt samme Aarstal; thi den sætter 1141. 7 Maaneder og 12 Dage, det er at sige 1142. Thi de øvrige Data vise noksom, at 1142. ikke kan være meent, men at det L, som skulle staae foran, ved en Skrive- eller Tryk-Fehl (hvoraf findes en stor Betsignelse i vore gamle Love, som ere trykte hos Gottfried Gehmen.) er kommet til at staae bag efter X, og at det rette Aars-Tall derfor bør være som Hvitfeldt siger MCLXII. Jeg veed vel, at den bekiendte Hadorph, en ellers lærd og vel fortient Mand af den Svenske Historie og Lovkyndighed, har faaet prydet sin Skaanske Kirke-Lov med et langt ældre Aarstall, nemlig af 1127, for at derved faae den Verdslige Skaanske Lov udbragt til en deshonere Alder. Men jeg maa undres over, hvor en saa lærd Mand ved dette blotte Tall har kundet lade sig forlede til denne saa haandgribelige Bidsfarelse, uden tillige at give Agt paa de øvrige Tidemerker, allerhelst han dog vidste, at andre Exemplarer ikke vare eensstemmige; Thi in margine anfører han selv den Skaanske Lovs Underskrift af G. Gehmen, beraabende

(g) Omendkiønt intet Aarstal staaer ved den Skaanske Kirke-Net i vore 2 ældste Codices, saa tiene de dog til Beviis, at den er udgiven omtrent ved den Tid, som det vedtagne Aarstal medfører; I det de melde, at den er bleven sat, det er givet og paabudet, og maafee i et og andet tillige rettet og forbedret af Erke-Bisp Eskild og Absolon; Thi at ikke disse 2 Prælater, som man hidindtil har meent, men Niels Erlandsen heller haver være Forfatter, eller i det mindste den første Concipist af den Skaanske Kirke-Lov, den han har samlet af ældre Love eller Skraer, er en Decouvert, som bemeldte Codex paa Universitetets Bibliotek har givet Anledning til; thi der sluttes den saaledes:

Thessa Skra lot Niklas Ærlundsyn gælkyre af lund skrive ættr the gamblæ Skrathær Archibiscup æksil oc biseup Absalon mæth Valdemar Kunungs goth villia gafa skanungum thær i lund ligger ok thera incigle fore ok löt sændæ i hwær hærað slika skra at böndör matte them lohleka væria ok take æc withir v. lohum.

I Begyndelsen af samme Haandskrift staaer ligesom i G. Gehmens trykte Exemplar, og i andre nyere Haandskrifter, at den Skaanske Kirke-Lov blev sat efter alle Skaaningers Bøn, *mæst mæth thorthæ gælkyre*. Dette sidste Tilæg kan derfor ikke andet end være authentique, omendkiønt det ikke findes hverken hos Hadorph eller i Worms Codex med Rune-Bogstaver; Thi efter al Formodning er Bibliothekets Haandskrift i det mindste ligesaa gammelt som Worms eller Hadorphs og vel noget ældre. I det øvrige, forstaaer jeg alt dette saaledes, at Thor Geldkere som Anfører for Skaaningerne har anført disse Stykker af den Kirke-Net, de havde da, som han har begiert Forandring ubi, siden samme formeenes alt for haarde, og at Niels Erlandsen derpaa af ældre Love har ladet samle deres forrige Bedtægter, hvilke saaledes maafee med nogen Forandring og Tillæg ere paabudne af Erke-Biskopen og Biskoppen, og samtykt af Kongen.

bende sig tillige paa en nyere Haandskrift; havde han merket, at det var den gang Kong Valdemar havde været 14 Aar Enevolds Konge, at Biskop Absalon alleene nævnes, ikke Erke-Bispen Eskild, at Absalon den Tid havde været 13 Aar Biskop, samt at det var 5 Aar efter at Rø var vundet til Christendom, da maatte han deraf have kundet slutte, at det rette Aarstall skulle være Siuftii ikke Siuftyve, det er at sige, Halvfierdsindstyve, ikke Syv og tyve; Og saa havde han ogsaa kundet slutte sig til at den hele Underskrift henhører til den Siællandskke Kirke-Lov, ikke til den Skaanske. Jeg vil i det øvrige lade den Haandskrift af den Skaanske Lov, som Hadorph i sit Dplag legger til Grund, staae ved sit Bærd. Men det kan jeg sige med Visshed, at Kirke-Loven, som Hadorph haver ladet trykke, er den Skaanske, ikke den Siællandskke, og at Slutningen derimod, som tilkiendegiver Loovgivnings Tiden, hører til den Siællandskke, ikke til den Skaanske; Thi alle Data legge det for Dnye, og alle Haandskrifter bekræfte det samme. Skulle vel og dette Tillæg virkelig findes ved den gamle gode Codex, som Hadorph har fulgt? Jeg skulle snarere troe, at samme ligesaa lidet som de 2de Ældste, vi have hos os, har havt noget Aars-tall, men at Hadorph har sat det til af en anden Codex af Siællandskke Kirke-Lov, holdende den Skaanske og Siællandskke for een og den samme. Hvem veed, om ikke Stephanii Codex, den Ole Worm berømmer saa meget, kan være bleven brugt dertil, da jeg veed af Hans Excellence Hr. Geheimeraad Thottes gundstige Underretning derom, at Stephanii Manuscripter ere blevene vore Naboeer til Bytte.

§. 4.

Angaaende den Siællandskke Lov, forstaae den første og ældste, som i haandskrevne Bøger gemeentlig findes inddeelt i 3 eller 4 Bøger, og som siden er forbedret og inddeelt i 6 Bøger af Kong Erich Menved, da meener Hvitfeld, at den ligeledes er givet af Kong Valdemar I, og tillegger den det Aar 1171. pag. 169 og 206. Det bliver Hvitfeld allevegne bestandig ved dette Aars-Tall, dog troer jeg ikke, at han her heller har havt nogen fast Grundvold at bygge paa. I Loven selv findes intet Aars-Tall, hverken i den Siællandskke eller Skaanske, ikke heller veed Hvitfeld herudi at beraabe sig paa nogen gammel Krønike, men i Fortasfen til Suno bruger han Kunstbeviser, for at tilskrive Kong Valdemar den 1ste saavel den Siællandskke som Skaanske Lov. Jeg anseer det desuden som et Vidnesbyrd af Hvitfeld selv, at han ikke har havt noget tilfortadeligt Beviis for sig, naar han fortæller i benævnte Fortale, at den Siællandskke Lov af en Deel er bleven tilskrevet Kong Valdemar den 2den, af andre igien hans Søn Kong Erik: Thi hvor skulle vel nogen kunde falde paa den Tanke, naar der vare gamle

Histo,

Historier og Kroniker, som tillagde Loven et Aarstall henhørende til Kong Valdemars den 1stes Regiering? Og strax derpaa siger han: Ego potius Valdemarum I. Auctorem existimaverim. Bores berømmelige Ole Vorm, en stor Kiender af gamle Danske Skrifter, bestryker mig i denne min Meening; Thi han som levede i Hvitfelds Tid, og noget efter, da ventelig de skrevne Kroniker og Breve, som Hvitfeld har benyttet sig af, endnu have været i Behold, som de heller ikke kan have været ham ubekiendte, han, siger jeg, vidner i hans Series Regum Daniæ, som staaer ved hans Monumenta Danica pag 23, at der alligevel indtil den Tid, han fik at see den gamle Haandkrift af Siellandske Lov paa Pergament tilhørende Professor Stephanius, har været stærk disputeret, og med stor Flid eftersøgt, naar den Siellandske Lov er given, thi uden Tvivl forstaaer han der ved Siellandske Lov den Verdslige, ikke Kirke-Loven. Nu er det vel saa, som Stubæus siger de Lege Danor. §. 21, at det Beviis af Underkriften under Stephanii Codex gielder ikkun i Henseende til Kirke-Loven, ikke til den Verdslige; men jeg mener dog heraf kan sluttet, at man paa den Tid maa have holdt for at Kirke-Loven og den Verdslige vare givne ungefær paa een og den samme Tid, og at man derfor i Henseende til Tiden, naar de vare skrevne, med søye kunde slutte fra den eene til den anden. Herved føres jeg paa den Tanke, at det ligeledes er Aars-Fallet under Kirke-Loven, som har bragt Hvitfeld til at tillægge den Siellandske Verdslige Lov det Aars-Fall af 1171. Thi at Kirke-Loven er skreven i samme Aar, det vidner den af O. Worm ommeldte Stephanii Codex saavel som adskillige Haandskrifter, der ere til endnu, af hvilke den smukke Daneskioldiske Codex af Siellandske Lov, som nu tilhører Hr. Etatsraad Lixdorph, i sær fortjener at nævnes. Den af Gotfried Gehmen trykte beviiser det samme; endog Underkriften under Hadorphs Skaanske Kirke-Lov tiener til Beviis derpaa. At Hvitfeld i Henseende til Aars-Fallet har lagt Kirke-Loven til Grund, det meener jeg, man og kan slutte af det Chronologiske Kiendteegn i Hvitfelds Krønike pag. 109, naar han siger, at den Siellandske Lov blev gjort i Kong Valdemars Riges det 14de, og i Absalons Bispedømmes det 13de, hvilke ere just de to første af dem, der ansøres i Underkriften under den Siellandske Kirke-Lov. Saa jeg holder det for rimeligere, at Hvitfeld har udfresvet dette af Kirke-Loven, end at han skulle havt for sig nogen Haandkrift af den Siellandske Verdslige Lov, hvorudi den Tid, som Absalon har været Biskop udi, var bleven brugt til Tidendærke. I det øvrige har Hvitfeld Ret derudi, at der fremfinnes i den Siellandske Lov een langt større Eenfoldighed, og mindre Grad af Fuldkommenhed end i den Jydskke, i sær hvad Processens Raade anbelanger. Men vil man ligeledes ligne den Siellandske Lov med den Skaanske, da vil man finde næsten samme Forhold; Thi uden Modsigelse findes der langt flere Spor af Alderdom i denne sidste end i den første. Jeg slutter deraf,

at der maa være en længere Mellem-Tiid imellem den Skaanske og Siællandske Lov, end 8 eller 13 Aar efter Hvitfelds Meening; thi i saa kort en Tid er det ikke rimeligt, at Lov og Ret skulle have faaet en saa stor Forandring, og troer derfor enten, at den Skaanske Lov maae være ældre, eller den Siællandske yngre, end Hvitfeld mener.

§. 5.

Efterat jeg nu saaledes har forklaret Aarsagen, hvorfor jeg neppe troer, at Hvitfeld har haft nogen fast Grund i at tillegge Kong Waldemar I. den Skaanske og Siællandske Lov. Saa maa jeg og anføre, hvad det er, som desuden har bragt mig i Tvivl om Sagen i sig selv, nemlig dette: At alle vore andre Skribenter, og i sær at Svend Aagesen og Saxo melde intet derom. Jeg veed vel, at man ikke uden stor Varsomhed bør nægte noget at være skeet, fordi een eller anden Skribent tier dermed; Som der kan være mange andre Aarsager, der føre dem til at tie, end denne eene, fordi noget ikke er skeet. Tausshed kan vel undertiden udtydes til ja eller ney, men ikke altid. Som oftest er den intet andet end en Virkning af Uvidenhed, og i saa Fald siger den intet; Nam ex nihilo nihil fit. I almindelighed at ville nægte eller tvivle om en Sag, fordi een eller anden ikke veed noget derom at sige, det var at give Vanfundighed et alt for stort Privilegium. Hvor ilde ville det see ud i Rettergangs Sager, om man uden Forskiel vilde ansee noget for at ikke være skeet, fordi een eller anden veed intet deraf? Ikke destomindre er det en almindelig tilstaaet Sandhed, at det Beviis af Skribenters Tausshed under visse Omstændigheder kan gielde som et got og tilforladeligt Beviis. Man har i Kraft heraf gjort mange Fabler til intet, for Exempel: om den tordnende Legion, om at Kaysar Friderik I. blev af Paven traadt under Fødder, om Johanna den Paveinde, om Bornenes Udgang fra Hammeln; Man har derved forkasted adskillige falske Breve, for Exempel: Constantini Gave-Brev til Pave Sylvester. Hadori mange opdigtede Pave-Breve, med videre. Men det er ogsaa vist, at samme misbruges ofte. Saaledes veed man, at Christendommens Fiender have søgt derved ogsaa at svekke, om ikke at kuldaste den store Grundstøtte for den Christne Religion, jeg meener den høye og hellige Lærdom om vor Frelseres Opstandelse fra de døde, fordi ingen af de gamle foruden de hellige Skribenter melde noget derom. Altsaa er det fornødent, naar vi ville bruge det Beviis af Skribenters Tausshed, at vi see vel til, at det bruges ret og paa sit beqvemme Sted. Herudi kommer det fornemmelig an paa Aarsagerne, hvorfor en tier, om det skeer, fordi han ikke kan tale, eller ikke vil. Om han har kundet

det

det beroer paa hans Kundskab, om han ogsaa har villet, derom maae man fornemmelig skionne af hans Hensigt i at skrive. Er det saa, at han baade kan og vil, og alligevel tier, nemlig naar Factum passer sig saavel til Skribentens Dyemaal, at han efter al Rimelighed maatte have meldet noget derom, og det heller ikke er troligt, at han har været uvidende om samme; Da er der ingen anden Aarsag tilbage, der kan have bevæget ham til at tie, end denne eene: fordi det ikke er saa. Og da fremstiller sig den rette Tilfælde, hvorudi man sikkert kan slutte noget af Skribentens Tausshed. Under disse Omstændigheder er det og, at Svend Aagesens, og i sær Saxonis Stiltienhed kan antages for et vigtigt Beviis mod Kong Valdemar den 1stes formeentlige Lovgivning. Hvad den første anbelanger, da er vel ikke hans Tausshed nær saa betydelig som Saxonis, som hans Hensigt ikkun har været at forfatte et kort Begreb af Danske Kongers Bedrifter, da han vidste, at den veltalende Saxo var i Færd med at udføre dem i en fuldkommen Historie, som han selv vidner pag. 3 & 86. Dog er den ikke uden al Synd. Thi som han levede i Kong Valdemar den 1stes Tid saavel som Saxo, og ligesaavel som han af Erkes Bisp Abalon var sat til at optegne Kongernes Bedrifter, hvilket Stephanius slutter deraf, fordi Svend Aagesen kalder Saxo sin Contubernal; saa er det ikke troligt, naar den Skaanske og Siellandske Lov i Sandhed kunde tilskrives denne Kong Valdemar, at han skulle have forsonnet at legge ham det til Roes, da han dog paa et og andet Sted pag. 73. Cap. 4. og pag. 87. Cap. 5. melder om nogle af de forrige Kongers Love, foruden hvad han fortæller i Fortalen pag. 144. seqq. om Kong Knuds Bitterlags Ret; og naar han foretager sig i det 9de Capital at opregne tre af Kong Valdemars anseeligste Bedrifter, da tier han med hans Lovgivning. At være Forfatter af Skaanske og Siellandske Lov, skulde det ikke være nok saa berømmelig og mærkværdigjen Gierning, som at have ladet bygge et Taarn paa Sproe?

I sær er det en betænkelig Omstændighed, at Saxo slet intet melder om denne Kong Valdemar den 1stes Lovgivning. Thi saa lidet som derom kan være nogen Tvivl, hvis Kong Valdemar iste virkelig havde ladet skrive den Skaanske og Siellandske Lov, at han jo maatte have vidst det; saa rimeligt er det og efter alle Omstændigheder, naar han har vidst det, at han heller ikke havde taugt dermed. Han som blev holden ved Biskop Abalons Hoff for at skrive en fuldkommen Dansk Historie, og har levet som Stephanius meener indtil Aar 1204, endende sin Historie ved An. 1186. Han som allevegne er for at udbrede det Danske Folkes og Kongers Ære, og i sær søger at vise sit store Pund, naar han finder Helter og store Mænd for sig, som saa at sige kunde tiene til Føde og Materie

Materie for hans Beltalenhed. Men hvem skulle han vel efter al Formodning snarere have udvalgt sig til sine Helter end Kong Valdemar og Biskop Absalon? Er det da vel troligt, at han skulle holde inde med en saa vigtig og priselig Bering af Kong Valdemar, som denne, at han er Forfatter af de Skaanske og Siællandske Lov Bøger, en Fortælling, som unægtelig har den stærkeste Sammenhæng med hans Hoved-Hensigt i at skrive sin Historie?

At jeg seer Saxo her at tie, det forekommer mig som en, der ret har faaet Munden paa Gang, naar han midt i Talen med eet bryder af, uden at sige noget videre. Det er vist, at en, der har det Forsæt priselig at beskrive en Konges store Bedrifter, og han alligevel tier med de største og pruisværdigste, allerhelst en saadan Mand, som Saxo, der hverken fattes paa Ord eller Billie til at skrive, at han aabenbare handler imod sin Hensigt. For at drive denne min Indvending saa høyt, som jeg mest kan, maa jeg tillige gjøre denne Erindring, at her handles om Noes, ikke en Laft. Gemeentligen tie Skribenter snarere med noget Laftesuldt end med det Noesværdige, i sær i deres eget Fædernetands Beskrivelse, hvad heller det skeer af Omhed over at fornærme nogens gode Navn og Rygte, eller det skeer af Frygt for Personer; Som naar Puffendorf for Ex. i det første Oplag af sin Commentario de Rebus Svecicis, som blev udgivet 1686, i den 26 Bog § 35. taler med Berømmelse om Dronning Christina's Regiering, fordi han ikke, medens hun endda levede, torde komme frem med den 36te §, som af hans efterladte Papiere efter hans egen Anordning er bleven lagt til det 2det Oplag til Frankfurt 1705, hvor der tales om hende i en gandske anden Tone. Narfagen hertil falder strax i Øynene. Thi der voves mindre ved at rose end ved at lafte, i sær mægtige og regierende Hoveder, hvorfor ogsaa dette Beviis af Skribenters Stiltienhed gielder snarere i Henseende til det Berømmelige end til det Laftværdige. I sær har dette Beviis en besynderlig Styrke i Henseende til Skribenter, hvis Forsæt er med levende Farver at forestille det smukke og priselige i Historien, og som tillige have Beltalenhed nok for at sætte samme deres Forsæt i Verk. Begge Dele finde uden Modsigelse Sted hos Saxo. I at skrive smukt og prægtigt kan ingen nægte ham den Ære, om end skiondt han levede i den meest vankundige Alder, at han jo har haft saa god en Smag, og saa fine Følelser, at, hvis der og maatte findes iblandt Efterkommerne een eller anden, der naaer ham, de visselig vilde være saa, der overgaae ham. Jeg veed vel at det legges Saxo til Laft, at han i sin Historie lader see alt for stor Beltalenhed, man har ham mistænkt for, at han har øvet den paa Sandheds Beføstning; thiielden fand man ønske Historien til Lykke, naar den falder Poeter og veltalende Folk i Hænde; Man siger, at han allevegne søger efter at bruge sin Beltalenhed paa noget høyt, at han har været meest for

at be

at beskribe det forunderlige og selsomme, i sær store Krigs-Bedrifter, og saadanne prægtige og anseelige Gierninger, som hos de gamle Romere fik Navn af Dyd; at han tilligemed mange andre lader ofte sin patriotiske Iver gaae saa vidt, at man let kan merke af hans Historie, hvad for en Landsmand han har været. Min Hensigt paa dette Sted tillader mig ikke at være Talsmand for vor store Saxo; Ikke heller gøres det fornødent, thi denne Sag er allerede saavel udført af mange andre, hvis Kundskab i Historien, og hvis Anseelse i den lærde Verden er langt større end min, at jeg gierne kan tie. Hvad jeg vil sige hermed er ikkun dette, at hvormeget end Saxo's Historiske Troværdighed maatte kunde lide ved disse Omstændigheder; Saa er det dog saa langt fra, at det Beviis jeg bruger her af hans Siiltienhed, svækker eller taber noget af sin Styrke, at det tværtimod stadfæstes derved.

Thi just derfor, fordi han har været saa meget for at prægtig afmale sine Landsmands store Bedrifter, er det saa meget mindre troligt, at han skulle have forbigaaet at melde om Kong Valdemar den istes Højpriselige Lovgivning, naar det ellers havde været saa.

§. 6.

Hidindtil have vi seet Saxonem at tie, nu ville vi ogsaa lade ham komme frem at tale.

Nogen maatte mene, at Saxonis Hensigt fornemmelig har været at beskribe Krigs-Bedrifter, og at derfor Lovgivnings Historien ikke har været hans rette Sag, siden han levede i den Tid, da de Danske regieredes i sær af en Krigs-Aand, og da Tapferhed frem for alt andet blev anset for det rette store og priselige. For at besvare denne Indvending, ville vi lade Saxo tale for sig selv. Hvem der tager Saxo i Haanden for at eftersee, hvad hans Historie gaaer ud paa, han finder vet, at den største Deel angaaer Krigs-Bedrifter, anderledes kunde det ikke være, om Historien ellers skulle rette sig efter det, som passerede; Dog uden at forbigaae med alle de øvrige Deele af en retskaffen Historie, naar der har været Anledning dertil, og han har havt behørig Underretninger. Allermindst kan man klage over, at han har forbigaaet Lovens Historie. Han, som fra de ældste Tider af med største Omhyggelighed fortæller os endog det allermindste Lovene angaaende.

Hvad vi vide af vor gamle Lov-Historie, det have vi næsten altsammen Saxo at takke for. Endnu kommer denne mærkelige Omstændighed til, som giver min Indvending stor Synd, at man seer Saxo at fortælle os om Love, saa at
sige

fige paa alle Sider af Kong Valdemars Liv og Levnet, fort for og efter, og tier ikke dermed, førend han kommer til den Deel af sin Historie, som synes at have været hans rette Hoved-Sag.

Paa den ene Side beretter han, at Kong Erik Emund satte Lovene, som formedelst de store Krige næsten vare gangne af Brug og lidet agtede, i deres forrige Kraft og Anseelse igien 14de B. pag. 249. af Stephanii Edition. Thi endskjønt det vel er skeet ved retfærdig Dom eller anden Rettens Handthævelse, ikke just ved nye Lovgivning, ligesom han fortæller om Biskop Absalon pag. 375. at han ved sin upartiske Dom bragte Lovene, som formedelst ugudelige Bedtægter vare bleve svækkede, til deres forrige Myndighed, saa bliver dog Slutningen den samme. Har det været Umagen værdt at antegne det, som en besynderlig Fortieneste af Erik Emund, at han ved at handthæve Lovene satte dem i deres forrige Anseelse, da burde han saa meget mere fortælle noget ogsaa om Kong Valdemars formeentlige Lovgivning, som noget langt større og priseligere til Retten at befordre. Endog strax ved Kong Valdemars Historie pag. 417, giver han os den Efterretning om Svend Grathe, at han ved Ege-Kamp lod kiende i de Sager, som tilforn bleve afgjorte ved Eed. Paa den anden Side fortæller han, hvorledes Kong Valdemars Søn Knud den 6te havde befalet en stor Deel af Adelen at møde paa Samsø for at faae den Verdlige Lov rettet og forbedret pag. 375. Ja ikke engang i Kong Valdemars Historie tier han saa gandke med sin sædvanlige Lov-Fortælling, at han jo anfører de Krigs-Artikler, som det Kaper-Skib i Noeskilde havde oprettet 14 Bog pag. 259. og 60. Men han som overalt ellers giver saa gode Efterretninger om Lovene og deres Indhold, han som i den 10de Bog pag. 197-199, har gjort saa vidtløftig et Udtog af Bitterlags Retten, taler derimod intet om de Love, som hans rette store Heltter Kong Valdemar og Biskop Absalon formeenes at have taget Deel ydi. Naar det er om de Love at giøre, som ere skrevne i Saxonis egen Tid, og som han best kunde give fuldkommen og nøypagtig Beskrivelse over, da er det først han tier; noget sælsomt, at han tier der, hvor han helst burde tale, og snarest kan formodes at have talt. Hvad kan vel have bragt den gode Saxo hertil? Paa denne ene Maade kan jeg reede mig derud af, om jeg maa svare: Fordi det maastee er ikke saa. Endelig naar endnu dette lægges til, at hvad Saxo fortæller om Herredagen i Samsø i Kong Knuds Tid, synes ikke vel at kunde bestaae med Kong Valdemars den 1stes Lovgivning, (som det ikke er rimeligt, naar den Skaanske og Siellandske Lov vare skrevne i Faderens Tid, ungefæhr en Snees Aar tilforn, at de saasaaart skulle behøve Forandring og Forbedring) da mener jeg, at alt dette er Beviis nok, at den

Inde

Indvending mod Hvitfelds Beretning af Saxonis Tausshed ikke gjøres uden Grund.

I det øvrige veed jeg vel, at man ikke lettelig bør paa Grund af een eller anden Skribents Stiltienhed gjøre andres udtrykkelige Vidnesbyrd til intet. I Rettergangs Sager er det saa, at man snarere troer et bekræftende Vidne end et nægtende; thi man holder for, at den første har vissere Grund til hvad han siger end den sidste, hvor meget mere bør ikke en, der udsiger noget, troes frem for en, der tier? At tie er langt fra ikke det samme som at nægte eller imodsig; maafee en tier ikkun, fordi han intet veed at sige. Derimod er at mærke, at denne Regel ikke finder Sted uden naar det bekræftende og nægtende Vidne ere begge lige troeværdige og af samme Kraft og Gyldighed. Ere der imod Skribenters Omstændigheder, hvorpaa deres Troeværdighed bygges, saa ulige, som Saxonis og Hvitfelds, nemlig naar den, som fortæller os noget, har levet længe efter, at det skal være skeet, følgelig ikke kan sige os andet, end hvad han veed af andre, den anden derimod har levet paa samme Tid, og derfor ikke kan have været uvidende om det, som yngre Skribenter berette, og alligevel tier, omendstiont han ved at tie, handler imod sin Hensigt, da er Partiet gandske ulige. Det er da det samme, som naar en vidner noget i en Sag, som han selv intet veed af, imod at en anden, som veed Sagen tilfulde, tier dermed. I saa Fald er man ofte efter Omstændighederne beføjed til at gjøre den eenes Udsigende til intet med den andens Stiltienhed. Da nu Hvitfeld ikke kand vidne om denne omspurgte Lovgivnings Tid af egen Erfarenhed, men har maattet bygge sin Sag paa andres Vidnesbyrd; altsaa har hans Troeværdighed sin Grund i dem, som han har sin Fortælning af, hvorfor deres Udsigende, og hvad Troe man kan have til samme, billigen bør sættes paa Prøve. Og naarsomhelst han intet fast Vidnesbyrd har for sig, men ikkun giætter sig frem, og slutter sig noget til, da er han for saavidt intet Vidne, og kan derfor ikke begiere, at man skal troe ham paa hans Ord, men enhver har Frihed til at undersøge Grunden til hans Slutninger; han er da at ansee som et Vidne, der i Steden for at sige, hvad han selv har seet og hørt, kommer frem med sin egen Betænkning og Dmdømme.

§. 7.

Skulle jeg lade Hvitfelds Vidnesbyrd i denne Sag være upaaanket, da maatte det være derfor i sær, at man i det uviste kunde have, om ikke noget gandske fast, saa dog noget vist at bygge paa. Thi saasnart Hvitfeld sættes til Side, føres man ind i lutter Uvisheder, og det vil blive vanskeligt, om ikke

plad umueligt, af de Beviser, der nu haves, at kunde bringe til Beye nogen vis Tid, naar den Skaanske og Siellandske Lov ere givne, allermeest noget vist Aarstal. Imidlertid vil jeg hermed fremlegge alle de Grunde, jeg har fundet for mig, som jeg mener noget med Foye kan sluttes af, tilligemed Slutningerne af samme for at underkaste min Undersogning andres Dom.

Angaaende den Skaanske Lov, da har jeg taget under beste Estertanke først og fornemmelig, hvad der kand uddrages af A. Sunesens Latinske Oversættelse til Oplysning i denne Sag. Denne lærde Mand, som var Doctor Juris, og havde været Professor i Paris, blev siden Kong Knud den 6tes Cansheler, og efter Abfalons Død Erke-Bisp til Lund, har ved sin Latinske Forklaring over Skaanske Lov, som vores brave Hvitfeld har ladet komme for Lyset, en udødelig Fortieneste hos Efterkommerne. Egentlig at tale er den ingen Oversættelse, men et kort Begreb af Lovens fornemste Indhold, hvor han tillige anfører hvad Forandringer der er skeet indtil hans Tid i den gamle Lov, i seer ved Kong Knud den 6tes og Valdemar den 2dens Forordninger (h), underretter os ofte om Lovens Aarsager (i), fortæller undertiden de Lovkyndiges adskillige Meeninger (k), og giver os endog paa adskillige Steder Forklaring over gamle Danske Ord i den Skaanske Lov (l). Paa den Maade har denne lærde Mand

(h) Foruden at anfere Canuti og Valdemari ommeldte Forordninger, giver han Læseren paa adskillige andre Steder Underretning om de nye og gamle Loves Maade, uden at melde tillige, af hvem disse Forandringer i Loven ere indførte. I den 1ste Bogs C. 12. lærer han os, at Børn af første Kuld fordm ikke have nydt samme Rettighed i Arv, som de af det sidste. I 2 B. 4. C. at hvem der antog en Fledsøring, skulle efter en nyere Lov, allene betale Bod. I den 3 B. 7. C. hvorledes at Lovene i Henseende til Slegfred-Børn i adskillige Tider have været adskillige.

(i) Saaledes for Ex. i den 5te Bogs 3 Cap. underretter han os om, at Aarsagen, hvorfor Manddraberen blev forbuden selv at inddrive Sal, var for at forebygge, at ikke hans Ondskab skulle give ham Andledning til at øve Voldsomhed, og at søge ubillig Fordeel, som der befandtes ofte, at de paa en voldsom Maade antastede deres egne Frender, og æskede mere af dem, end dennem tilkom efter Loven at betale. Men som dette Middel ikke var tilstrækkeligt nok til at hemme Ondskab, saa forbandt Kong Valdemar siden Manddraberen til at betale Manddebod allene, at Straffen maatte falde paa Misgjerningsmanden allene, og den uskyldige ikke skulle lide tilligemed den Skyldige: Foruden mange andre Steder, hvor man ligeledes seer denne brave Mand at fremføre Lovens Aarsager, og at domme om dens Billighed.

(k) For Ex. i den 3die Bogs 2det, og i den 4de Bogs 10de Capitel.

(l) Saaledes forklares Boel 4, 1. Hornomme og Oldunge Bønder 4, 8. Erne- Halme, 4, 12. Saal 5, 2. Tryg-Ed og Jevnit-Ed 5, 4. Balrov 5, 6. Lindebod 5, 10. Skers-

Mand gjort dette sit Arbejde langt nyttigere og til Oplysning og Underretning over vore gamle Love, end om han havde givet os blot en Oversættelse. Theophili Praphrasis over Justiniani Institutiones agtes billigen meget høyt; men har dog langt fra ikke den Nytte i Henseende til Institutionerne, som Sunonis Oversættelse i Henseende til den Skaanske Lov. Dette Bærk, saa lidet som det er, saa vigtigt og betydeligt er det. Vi finde derudi det ypperligste Hjelpe-middel vi have til Lys for vore gamle Love, og er det saa meget mere tilfor-ladeligt, som Forfatteren ikke allene har været en lærd Mand og stor Jurist, men ogsaa har levet nær ved den Tid, da den Skaanske Lov formodentlig maa være giden. Thi at Anders' Sunesens virkelig er Forfatter af disse Leges Provinciales Scaniae, derom vidner det ypperlige Mst. af samme paa Pergament iblant Arnæ Magnæi Haandskrifter paa Universitetets Bibliothekve, hvor denne Slutning legges til:

Explicit Liber Legis Scaniae, quem Dominus Andreas Lundensis Ecclesiae Archiepiscopus, Sverthiae Primas, Apostolicæ sedis legatus composuit ad utilitatem totius terræ (m).

I disse *Sunonis* Leges Provinc. Scaniae anføres adskillige af Canuti og Valdemari Forordninger, hvorved den Skaanske Lov er bleven forbedret og forandret. Af Canuti anføres 1) i 5te Bogs 3 Cap., at en Manddraber ikke maatte med Magt selv inddrive Sal hos sine Frænder. 2) i samme B. Cap. 16. at de, som ere i Flok og Følge med en Manddraber, bør betale 3 Mark til Kongen, og 3 Mark til den Dodes Arvinger. 3) ogsaa i samme Bogs 23 Cap. At en, som tiltales for at have saaret nogen, maa med to Vidner befrie sig med Jernbyrd.

Af Kong Valdemars Forordninger anføres fire. 1) I 5te Bogs 3die Capitel, at Manddraberen bør betale Manddeboed allene uden at annamme Sal af sine

J 2

sine

Skersjern 5, 15. og 7, 6. Nafvoren Eed 5, 15. Flokvaaben 5, 18. (Hvilket uden Tvivl er rettere i det trykte Exemplar, end naar det heder i Bibliothekvets Haandskrift: folewapn.) Hetwarthamand 5, 21. Vaadesaar og Hubsaar 5, 23. Madband og Fredløs, 7, 6. Tryge og Skudsjern 7, 8. og 15. Gaardnuiddings Bærk 9, 9. Ambudt 12, 6. Solvmynning 14, 1. Holdsfær 16, 7.

(m) Denne Slutning staaer ikke ved det Mst., som Hvitfeld har ladet trykke efter, og som skal existere endnu. Samme er desuden fuldt af Fejl, som Hvitfeld klager over i Fortalen pag. 2., saa han paa adskillige Steder har maattet rette og forbedre det. Det derimod paa Academicets Bibliothekve, som tilforn har tilhørt Lunde-Stift, (thi der staaer forpaa skrevet: *Stud Legisterium est sedis Lundensis*) er baade accuratere og og en heel Deel ældre.

sine Frænder. 2.) I samme Bogs 8de Cap. at en Husbonde betaler ifkun 3 Mark for sin Træl for Saar og Overlast imod fri Mand. 3.) I 5te Bogs 13de Cap. at der betales ifkun 9 Mark for Drab og 3 Mark for Saar, naar vilde Dyr, som holdes af nogen, dræber eller saarer en anden. 4) Ligeledes i 5te Bogs 19 Cap. at det er Orbdemaal, hvis nogen dræber en anden, naar Kongen er nærværende eller i Stiftet, og at der i saa Fald betales for Saar 40 Mark til Kongen, og 40 Mark til Arvingerne.

Som nu denne Canutus og Valdemarus ikke kan være nogen anden end Kong Knud 6te og Valdemar den anden, begge Kong Valdemari den 1stes Søner. (thi Suno 5. B. 3 Cap. kalder Valdemarum Canuti Broder, og siger, at han nyelig havde udgivet den Forordning om Sals, hvilket ikke kan passe sig paa andre end dem;) saa er det og heraf klart, at den Skaanske Lov maa være givet, førend disse Forordninger, hvorved den er bleven forandret og forbedret.

Utsaa tiener denne Efterretning til at stadfæste, hvad Hvitfeld sætter, at den Skaanske Lov ikke kan være forfattet af Kong Valdemar den 2den, om end skiont den maaskee vel kan være bleven forbedret af ham. Ja var ikke Saxonis Stilletienhed i Beyen, da kunde endog den Sætning, at Skaanske Lov er gjort af Kong Valdemar den 1ste, bestyrkes derved.

Men er ellers denne Invending af nogen Styrke, da fører den os til at slutte, at den Skaanske Lov maa være skreven enten af Kong Knud den 6te før end nogen af benævnte hans Forordninger bleve udgivne eller og førend Valdemari I. Tid.

Naar Saxo fortæller os, at Canutus 6te haver ladet en Rigsdag tilfige paa Samsøe for at forbedre den verdslige Lov, Juris Civilis emendandi gratia, da giver han os derved Anledning til at tænke, at den Skaanske Lov, som en af Landets Love, maa være givet af Kong Knud (n). Jeg kan dog ikke troe, det er saa. Thi enten skulle den være skreven paa Rigsdagen til Samsøe, eller enten før eller efter: Paa bemeldte Rigsdag, da der tillige skulde dømmes paa den Trette imellem Kong Knud og Hering Bugislav, er ventelig intet bleven sluttet Lovene angaaende, siden Saxo intet melder derom; thi han siger ifkun, at en stor Deel af Adelen var for den Marsags Skuld forsamlet, p. 376.

For

(n) Jeg mener, at Saxo forstaaer ved Jus Civile alle Landets Love, siden han ikke nævner nogen i sær. Derimod gielder dette Argument ikke, naar Jus Civile forstaaes ifkun om een eller anden af vore gamle Love, for Ex. om den Jydske allene.

For den Tid kan ingen Lov være skreven, thi denne Rigsdag blev holden i Begyndelsen af Canuti Regiering, af Hvitfeldt pag. 145. henføres til An. 1185, og hvem ville troe, at Loven i det samme den blev udgivet, strax efter er bleven forandret og forbedret; thi Kong Knud havde kun regieret den Gang i 3 Aars Tid; ikke heller efter; thi den Forordning om Sal, som er yngre end Loven, skal efter Hvitfeldts Vidnesbyrd pag. 170. være giort Aar 1202.

Altsaa maa den Skaanske Lov mestendeels i samme Form, som vi har den endnu udi, være skrevet for Valdemari Imi. Tiid.

Merkeligt er det, at bemeldte Kong Knuds og Valdemars den 2dens Forordninger, som anføres af Anders Sunesen, findes alle næsten Ord efter andet ligesom hos Sunesen, i alle vore Skaanske Lov-Bøger, naar jeg undtager den eene Kong Valdemars om Sal (o), som maaskee strax igien er bleven afskaffet, hvilket man har Aarsag at slutte af den Jydsk Lov, 2 B. 28 Cap. som i Henseende til Manddebod kommer vel nok overeens med Kong Knuds Forordning, men ingentunde med Kong Valdemars. Denne sidste synes heller ikke, hvor god og billig den end var i sig selv, at passe sig vel med de Tidens Sæder. Saaledes seer man den iste af Canuti Forordninger at staae i den Skaanske Lovs 5te Boges 1ste Capitel, den 2den i samme Boges 2det, den 3die i samme Boges 5te Cap. Af Kong Valdemars den 2dens Forordninger findes den 2den i den 6te Boges 3die og 4de Capitel, den 3die i 5te Boges 21de, og den 4de i samme

33

Boges

(o) Denne Valdemari 2di. Forordning forekommer hverken i Hadorphs gamle Haandskrift, heller ikke hos G. Gehmen, formodentlig heller ikke i den Runiske Codex, som man kan slutte af det som anføres om Etdebod, der ganske stemme overeens med 5te Boges 9de Cap. i den Hadorphske. Paa bemeldte Sted har vel det Kiøbenhavnske Dplog saavelsom Hadorphs et nyt Tilfæg, som ikke findes i de 2de nævnte Haandskrifter, men samme angaaer ikkun den Tilfælde, naar Manddraberen ville giøredn dræbte ngild, det er at sige, naar han paastød, at der ikke burde bødes for ham; hvad Hadorph sammesteds ydermere har ladet trykke til af nyere Haandskrifter, som begynder med de Ord: *Oc uba ubi saa kommer til*; indbefatter vel et Stykke af Kong Valdemars Forordning om Sal, men ufuldkommen og urigtig, som sees af den Haandskrift af Skaanske Lov den Hr. Statsraad Liixdorph eyer, hvorndi Valdemars Forordning, hvoraf han har været saa god at unde mig en Afsskrift, findes paa Dansk in extenso tilskreven.

Maaskee Skribenten af bemeldte nyere Haandskrift hos Hadorph har mærket, at Veldemari Ildi. Forordning ikke kunde bestaae med det i samme Capitel, saavelsom i 5te Boges 1ste Cap. anført af Canuti Forordning, og at han derfor ved nogen Forandring i den første har villet bringe til *Beve Concordiam Legum discordantium*.

Bogs 7de og 8de Cap. (p). Alle disse Forordninger findes indfordte endog i den gamle Haandskrift, som Hadorph har fulgt. I Henseende til Vorms Runiske kan vel ikke om de fleste Stæder siges noget vist, for forekommende Defecters Skyld; Thi henimod Begyndelsen af samme er Læseren aldrig sikker, at jo en Defect i det samme kan komme og tage ham nogle Capitler af Hænderne. Dog er det troeligt at den herudi som i andet, kommer overeens med den Hadorphske, siden de 2 sidstbemeldte Valdemari 2 Forordninger findes heele og holdne i hiin ligesom i denne.

Skulde man ikke heraf kunde slutte, at intet af Exemplarerne af Skaanske Lov, som haves endnu i Behold, hverken de to ældste haandskrevne, nemlig det Hadorphske og Runiske, heller ikke det Kiøbenhavniske, trykt hos Gotfried Gehmen, fremstiller den rette originale Skaanske Lov, saaledes som den er kommen fra første Haand, men at den vi nu har i Hænde, maa være forandret og forbedret enten af Kong Valdemar den 2den eller nogen anden efter ham, hvilket dog, hvis saa er, formodentlig maae være skeet i det 13de Seculo, som de to bemeldte gamle Haandskrifter af Skaanske Lov kunde ikke vel efter min Tanke antages for yngre (q); Thi da disse Forordninger ere fordte ind i Loven paa

(p) For Accurateffens Skyld vil jeg erindre, at Forskiellen imellem disse Forordninger hos Andreas Sunonis, og i vore Danske Exemplarer, er ikkun denne: at disse siges i 5 B. 2 C. at der skal betales Sagsøgeren 3 Mark i Steden for 9 hos Sunnelen, og naar denne sidste melder om Dræben og Saaren, naar Kongen er nærværende, og i Stiftet, da siges i den Skaanske Lov paa Dansk Lib. 5. cap. 7 & 8. Naar Kongen er i Landet. En Forskiel, som maatte ved en Skriverfejl kan være bragt til Beye.

(q) Den Codex, som Hadorph har lagt til Grund, er uden Modsigelse gammel og god, dog maa jeg uden dens Fornærmelse tillige erindre, at O. Vorms Runiske har alle indicia antiquitatis saavelsom hin, baade i Henseende til Sproget, saavelsom Materien. De Stykker af nyere Haandskrifter, som Hadorph hiffet og her har ladet trykke til med mindre Bogstaver, findes lige saa lidet i den Vormiske som i den Hadorphske. Skulle det være fornødent at nævne et Par Linier, som findes i den Runiske Haandskrift, men ikke i den Hadorphske, nemlig i den 5te Bogs 4de og 3die Bogs 6te Cap, da er det aabenbart, at denne Runiske ikke har sin Oprindelse af noget nyt Tillæg til den første, men heller af en Ommission i den sidste. Det Argument, som Hadorph bruger i Fortalen No. 2 til Beviis at hans Codex er skreven midt i det 12te Sæculo, fordi der findes ingen seener Forordninger udgivne af Kong Valdemar i bemeldte Sæculo (i Fald samme ellers var rigtigt) gielder ligesaavel for den Vormiske. Vorms Haandskrift er paa mange Steder accuratere, og tiener til at rette og forbedre Hadorph, den kan ogsaa dermed hiemle sin Alder fremfor den Hadorphske, at den ikke er inddeelt i Bøger: thi at denne Inddeeling ikke engang i Kong Valdemari Ildi Tiid har været brugelig, derudi tiener den Flensborgske Codex

paa samme Sted og med samme Ord i alle Exemplarer; saa synes ikke disse Tillæg at være skeete af Copiisterne paa egen Haand, men ved en authentique Lov-Revision, som og den 6te Boges 4de Capitel synes at stadfæste det samme, naar der siges: *Konung vil thæt at Loghum have*. Man bestyrkes i denne Mee-ning, naar man seer at Anders Sunesen i sin latinske Oversættelse, ikke allene paa mange Stæder jagttager en anden Orden, end den, der forefindes i Lovbøgerne paa Dansk, men endog udelader adskilligt, som billigen ikke burde forbigaaes, og han formodentlig ikke havde udeladt, hvis han ikke havde havt for sig en anden ældre og fortere Lov, end den vi har nu (r). Alligevel drifter jeg mig ikke til heraf at slutte noget vist, allerhelst jeg seer i den 5te Boges 20de og 21de Capitel, baade den gamle og nye Lov, endskiøndt gandske stridige, tillige anførte, uden at melde, hvilket der er gammelt eller nyt, hvilket man ikke bør formode at være skeedt ved en authentique Lov-Forbedring.

Altsaa kunde vi ikke af Sunesens Oversættelse, med god Grund slutte videre, end at den første originale Skaanske Lov maae være ældgammel, men med alt dette kunde vi dog ikke fastsætte nogen vis Tid, naar den er givne, i det mindste ikke noget vist Aarstal.

§. 8.

af hans Jydske Lov til Beviis. Endog i det trykte Exemplar af Sunesens Oversættelse, er Inddeelingen i Bøger af nyere Haand, som sees af Haandskriften af samme paa Universitetets Bibliothèque. Hvad Capitlernes Indhold anbelanger, som paa endel Stæder hos Hadorph anføres paa Latin, da ere samme udfrevne af Sunesens Oversættelse. Jagen af disse to Haandskrifter kan være ældre end af det 13de Sæculo, hvilket man slutter af de anførte Kong Valdemar den 2dens Forordninger. I det øvrige kommer de begge i Hovedsagen saavel overeens, at jeg ikke tror Forskiellen paa deres Alder kan være stor

- (r) Om de øvrige nye Tillæg, som desuden ere komne til siden, og findes hos G. Gehmen, saavel som i de nyere Exemplarer, hvilke Hadorph i sit Dylag har ladet trykke til med mindre Stil, vil jeg snarere troe, at de af Copiisterne selv privata auctoritate ere tilskrevne, siden en Deel af dem findes i Haandskrifter, som dog ikke ere synderlig gamle, enten aldeles ikke, eller skrevne for sig selv. Og man veed, at de fordm være meget for at befordre deres Haandskrifters Guldkommenhed, ved at allevegne anføre alle Ting. Desuden anføres de undertiden meget ubeqvemt og paa uvedkommende Stæder. Saaledes for Ex. passer det sig slet ikke, hvad der hos Hadorph er lagt til 5te Boges 9de Capitel om Etteboed, af Kong Erick Glippings Haandsæstning af 1282, at ingen maa gribes eller fængsles, med mindre han tilforn er lovligen forvunden.

§. 8.

J Henseende til den Siellandske Lov, opbækker den Omstændighed en besynderlig Opmerksomhed, at der intet tales i samme om Jærnbyrd, som i den Skaanske, hvoraf man maa slutte, at denne 3de Prøve, da den blev skreven, har været, om ikke gandske affkaffet, saa dog forbudet. Vidste man nu vist, paa hvad Tid dette Forbud var skeet, saa var man i det mindste sikker for ikke at gjøre den Siellandske Lov til ældre, end den virkelig er; Men ogsaa dette er meget uvist.

Den Forordning om Jærnbyrds Affkaffelse, som findes trykt ved den Skaanske Lov og anføres paa Latin af Resenio i hans Bitterlags-Ret pag. 642. efter Wilhelm Worms Haandskrevne Exemplar, siger os ikkun dette, at Kong Valdemar i Anledning af Pavens Forbud, har indført anden Bevisnings Maade ved Retterne, men ikke hvad Aar det er skeet, heller ikke hvad for en Kong Valdemar eller Pave, det Forbud er kommet fra.

Hvitfeld siger pag. 90, at Jærnbyrd blev aldeles affkaffet under Valdemaro IVto ved Paven Eugenium IVrum. Resenius derimod l. c. pag. 645. mener, og Ole Worm i hans Appendix til Monumenta Danica pag. 7, er til sidst bleven af samme Mening, at denne Forordning er udgivet af Kong Valdemar den 1ste, strax efterat han i den Skaanske Lov havde vedtaget samme.

Ja Resenius har endog udtrykkelig fastsat det Aarstal 1163. (som er just samme Aar, da den Skaanske Lov efter Hvitfelds Mening skal være givet) jeg veed ikke paa hvad Grund.

Saa meget er vist, at den ikke er udgivet af Kong Valdemar den 3die (eller 4de, som Hvitfeld kalder ham,) i Anledning af Pave Eugenii Forbud; thi i hans Tid har ingen Eugenius været Pave. Eugenius IVtus blev først Pave i Erics Pomerani Tid, og Eugenius IIItus levede paa samme Tid som Valdemarns Uds. Men ligesaa lidet kan jeg troe, at den Forordning om Jærnbyrd er givet af Valdemaro Ito, siden Anders Sunesen intet melder derom, omendskjønt han skrev sine Leges Provinciales under Valdemaro Ito, og ellers saa omhyggelig har antegnet de nyere Forordninger, men tværtimod anfører 2de af Canuti Forordninger, i hvilke Jærnbyrd foreskrives (s).

Bel

(s) Ole Worm og Resenius have henseet denne Forordning til Kong Valdemar den 1stes Alder; fordi 1.) Jærnbyrd var den Gang allerede mistænkt. 2.) fordi ingen Eugenius var Pave i Valdemar den 3dies Tid. Men det sidste Argument beviser intet videre, end at

Vel er det rimeligt, ifald Jernbyrd nogen Tid har været almindelig vedtaget i Danmark, at noget Forbud derimod maae være udkommen omtrent i Kong Valdemar den 2dens Tid. 1.) Efterføm de saa kaldte Purgationes vulgares bleve ved den Tid først almindelig forbudne i Conciio Lateranensi, under Innocentio IIItio An. 1215. Thi de ældre Forbud derom af Gregorio IIItio og Stephano Vto i Decreto Gratiani Causa 2. Quæstio 5. Cap. 7. og 20. (t), strekke sig kun til speciale Sager, og have ikke været almindelige; 2.) Efterføm Jernbyrd ved den Tid er bleven forbudet i Norge, Zisland og Sverrig. 3.) Siden intet meldes om Jernbyrd i Siellandske eller Jydske Lov. 4.) Endnu kan dette legges til, hvis det staaer fast, hvad Hvitfeldt siger, at det Forbud om Jernbyrd er kommen fra en Eugenio (u), at Eugenius III. sad i Valdemari II. Tid. Men er det end saa, at Valdemarus 2dus har ladet Jernbyrd forbyde, saa er det dog ingen Følge, at den derfor strax er kommet af Brug, men kan gierne være, at den er bleven affkaffet ved adskillige Forbud, ligesom den er indført ved adskillige Befalninger. Saaledes er det gaaet til i Sverrig, hvor Jernbyrd først er forbuden ved et Pave-Brev af 1160. siden af Cardinalen af Sabiao Wilhelmo, i det Kirkemøde til Skenninge af 1 Martii 1248. Derpaa ere og adskillige Love udgionne derimod, først af Birger Jarl, siden igjen baade af hans Søn og Sønne: Søn, og omsider af Magnus Smek An. 1320, hvorom kan sees Acta Literar. Upsal. Vol. I. *Stiernboek de Jure Sveonum & Gothorum vetusto.* Cap. 8, samt Dallin i den Svenske Historie.

Men som det er forgieves at spørge: naar Jernbyrd er affkaffet, uden man veed først, om den og har været vedtaget; saa ville vi først undersøge, om man ikke kan være beføyet at ophæve det første Spørsmaal ved at nægte det sidste.

At denne Beviisnings Maade længe har været brugt i Skaane, indtil den omsider ved Kong Valdemars Forordning blev affkaffet, derom kan ikke være nogen Tvivl; Men Spørsmaal: Om den og har været brugt i de øvrige Dan-

- at Forordningen ikke kan være udgivet i følge af Eugenii Forbud af Kong Valdemar den 3die. Og hvad det første angaaer, da er det ingen Følge, fordi Jernbyrd i Valdemari Ivi Tid af en Deel har været mistænkt, at den derfor strax er bleven affkaffet.
- (t) Om ellers den sidste Deel af det 7de Capitel med rette tillægges Gregorio den 3die; Thi Ivo anfører det samme i et Brev fra Alex. 2. til Raynaldum, som Pithocus erindrer.
- (u) *Stiernboek de Jure Gothorum & Sveonum vetusto* pag. 95, meener, at Jernbyrd er affkaffet i Danmark ved Cardinal de Crescentio i Valdemar den 2dens Tid, under Pave Honorio.

ffe Lande? Naar Saxo fortæller os om de Danske i den 10de Bog, pag. 189, at de aflaffede Evékamp i Anledning af Popponis Mirakel, og i dens Sted lode Rettens Sager afgjøre ved Jernbyrd, da tør jeg ikke forstaae det anderledes, end Ordene føre med sig, nemlig om de Danske i Almindelighed. Jeg vil derfor troe, at Jernbyrd har været almindelig vedtaget noget efter, at Popponis Mirakel var i alle Folkes Munde og Minde. Alligevel kommer det mig for, at den Indgang, samme har fundet, heller bør tilskrives de Geistlige end Folkets egen Tilbøyelighed. Thi saameget som de Geistlige omsider vare derimod, at gloende Jern skulle bruges til Beviis paa Ukyldighed, saa meget vare de derfor den Tid Christendommen først blev indført hos os i Norden.

De vare overalt meget for Jld og Jld-Prøver, og ville derfor heller, at gloende Jern skulle bruges i Jernbyrd, end det kolde Jern i Evékamp. Den eene Prøve blev anseet som Guddommelig, og kaldtes derfor Judicium Divinum, den anden derimod for noget blot Mennefselig. Jeg veed ikke hvad der har bragt disse hellige Mænd paa denne Jld-Prøve: Allerhelst Paverne ingensunde have givet deres Samtykke dertil; Thi de anførte Capitler af Gratiani Decretum vidne derimod. Maaske Overtroe og en blind Tillid til Mirakler, maaske ogsaa Lyst til at have Haand med i Rettergangs Sager har bevæget dem dertil.

Derimod synes Folket altid at have været mere for Evékamp end Jernbyrd, enten at deres herskende Tilbøyelighed for Krig og Slagsmaal har ført dem dertil, eller fordi de vare fra gammel Tid af vante til Evékamp, og nødigt ville forlade deres gamle Sædvane.

Naar jeg seer af Bitterlags Retten, pag. 603 i Resenii Oplag, at Kong Knud den Store har udgivet en Lov om Jernbyrd, maaskee for at stadfæste hvad hans Fader eller Farfader havde indført, eller maaskee tilskyndet dertil af de Geistlige, som det er bekiendt, at de formaaede meget hos denne store Konge, da slutter jeg deraf, hvis samme Lov ellers har været almindelig (v), at Jernbyrd den gang alt maa være gaaet af Brug. Og har end Kong Knud ved dens sin Forordning faaet den igien ført i Brug, saa maae det dog ikke have været længe. Thi naar Saxo i den 11te Bog pag. 214, fortæller om Harald Hein

(v) Jeg tør dog ikke sige med Visshed, at Kong Knud den Store har givet nogen almindelig Lov Jernbyrd angaaende. Thi i Bitterlags Retten Cap. 3. hedder det om en Hoffmand, der bestyldes for Crimen læxe Majestatis: Tha skal han med Gudtz Doms ælker fællis ælker variatz thet ær med Jarnbyrth aff then loghum ær gamle Knut giorthe. Hvormed maaskee sigtes til Kong Knuds Bitterlags Ret, som i bemeldte Casu alleene har fastsat Jernbyrd.

Hein, der levede i samme Seculo, som Kong Knud den Store, at han i Steden for Tvekamp indførte Eed (x), da kan man deraf slutte, at Jernbyrd ikke har været i Brug den Tid denne hans Lov blev givet. Og om end saa er, som Hvitfeldt mener pag. 90, at Jernbyrd blev den Gang affkaffet, ikke Tvekamp, saa vidner han dog tillige at Jernbyrd ikke er bleven brugt med Folkets gode Billie, naar han siger: at benævnte Kong Harald gjorde sig elsket hos Under-saatterne ved at affkaffe Jernbyrd.

Af det, som Saxo beretter pag. 352. om den Danske Prins Magnus, en Son af Erik Lam, der var mistænkt for Forræderie imod Kongen, kunde man vel have nogen Aarsag at mene, at Jernbyrd har været almindelig brugt hos os i Kong Valdemar den 1stes Tid; Thi da benævnte Prins erbød sig til Tvekamp, og Hertug Henrich derpaa spurte, hvorledes den Danske Lov tilholdt, at en Skyldig skulle forsvare sig, skal Kongens Gesandt have svaret hertil, at man pleyede at afgjøre Sagen med Jernbyrd; Men foruden det, at man kan slutte af det, som Prinsen indvendte derimod, (naar han siger, at dette var et uvist Beviis, hvorved ikke altid skede Mirakel; Thi mestendeels pleyede de Skyldige at frikiendes,) at Jernbyrd den gang allerede har været mistænkt, da ere desuden andre klare Beviser derimod.

Da Valdemar den 1ste blev Enevolds-Konge, og noget tilforn, har den ikke været brugt, i det mindste ikke i Sielland, eftersom Svend Grache efter Saxonis Beretning pag. 263. ved Tvekamp lod kiende i de Sager, som før bleve afgjorte ved Eed. Heller ikke under Kong Valdemars Regiering, siden intet derom meldes i den ældste Siellandske Lov, som holdes for at være Kong Valdemar den 1stes. Ikke engang i den Siellandske Kirke-Lov, som ellers i alle Stykker er tagen af den Skaanske, og som ikke kan tvivles om, at den jo er skrevet i Valdemars 1ste Tid; (thi i steden for Jernbyrd i den Skaanske Kirke-Lov, Cap. 11, 12 og 17, besales Eed i den Siellandske); Med mindre man vil sætte, at alle Steder om Jernbyrd ere i Lovbøgerne udslettede og forandrede, siden Forbudet derimod var udfømt.

Men skulle vel sliq Forandring i alle Exemplarer være rimelig, aller-højest de alle ere overeensstemmende i det, som angaaer Bevisnings-Maa-

K 2

Den.

(x) Saxo siger klarligen, at denne Kong Harald affkaffede Tvekamp: funditus singularium congressionum usum evertit. Hvidtfeldt derimod, at han affkaffede Jernbyrd, men at samme siden igien er kommen i Brug. Hvad Stiernhoek pag. 95. tillegger Saxo: Tamen gliscente perjuriarum frequentia, revixit iterum ferri candentis usus, er ikke Saxonis men Pontani Ord pag. 195, som paa det Sted har udskrevet Hvitfeldt og ikke Saxo.

den. Og hvorfor skulde den Forandring være skeet i den Siellandske Lov heller, end i den Skaanske?

Altsaa maae Jernbyrd den Gang enten været gaaet af Brug, eller ved en Lov affkaffet. Sætter man det første, som det rimeligste, siden Paverne endda ikke havde ladet udgaae noget almindeligt Forbud derimod (Y); da behøvedes ingen Lov for at faae den affkaffer.

Saa meget er vist, at om Jernbyrd nogen Tid har været almindelig vedtaget af de Danske, da maa den igien være affkaffet i Sieland, og uden Tvivl i alle de andre Danske Lande længe førend i Skaane, eftersom den Siellandske Kirke-Lov galdt overalt i Dannemarf, foruden Skaane. Derfor er Valdemars Forordning om Jernbyrd givet for Skaaningerne allene, som den og staaer ved den Skaanske Lov, ikke ved den Siellandske eller Jydsk.

Endnu maa jeg legge denne Anmærkning til, at en stor Deel af Valdemari I mi Siellandske Lov uden Tvivl maa være vedtaget ogsaa i Skaane, siden den staaer ved den Skaanske Lov under Titel: Om Arv og Orbdemaal. Uden Tvivl ere disse 2de Stykker iblandt de Kong Valdemari den 1stes Anordninger, hvoraf Hadorphi Fortalen slutter, at hans gamle Haandskrift af Skaanske Lov maa være af 12te Seculo. Men denne brave Mand har vel ikke vidst, at de iffluns ere nogle Stykker af den gamle Siellandske Lov, og at man følgelig ikke deraf kan dømme noget om Skriftets Alder, med mindre man vidste, baade naar samme Lov er givet i Sieland, saavelsom naar den er antagen i Skaane. Alt hvad jeg synes, at man med god Grund kan slutte heraf, er 1.) at den Siellandske Lov maae være endeel yngre og fuldkomnere end den Skaanske, ellers var den ikke bleven brugt i Skaane til et Jus subsidiarium, følgelig bestyrkes hermed det, som tilforn er blevet erindret, at der maa være en længere Tid imellem den Skaanske og Siellandske Lov end 8 eller 13 Aar efter Hvitfeldts Sætning. Dernæst slutes deraf, at den Siellandske Lov derimod er ældre end den Jydsk. Ellers var det at formode, at den sidste heller, som langt fuldkomnere var bleven antagen til Jus subsidiarium.

Til sidst

- (Y) Thi i det almindelige Kirke-Møde til Rom Aar 1215, Cap. 18, blev det al Geistligheden forbudet, ved nogen Indvielses Forretning at lade sig bruge som Handtlægere ved de brugelige Jld- og Vand-Prøver. Bulla Alex. III. Tusc. 4. Id. Sept. a. 1160 ad Upsal. Archiep. den Dallin beraaber sig paa, og findes hos Sirmondus Tom. 3, forbyder vel Jernbyrd, saavelsom Vandprøve og Evkæmp, men angaaer Geistlighedens allene, og er ifflun Igientagelse af forrige Pave-Breve derom.

Tilfidsst maa jeg erindre, at da der intet Aarstal findes enten ved den Siællandske Lov, (thi det er aabenbart, at Fortalen for ved den trykte henhører til den Jydske Lov,) ikke heller meldes derom, naar denne Lov er givet, i den Siællandske Kronike, som salig Arnas Magnæus har givet i Trykken, omendskiondt den taler om den Jydske Lov; Saa har jeg, efterat denne min Afhandling var skreven, efterseet de Haandskrevne Kroniker paa Universitetets Bibliothek, og fundet iblant dem een under No. 842, hvor der staaer anført ved Aar 1170. Samme Aar gjorde Kong Valdemar Siællands Lov. Skulde man ikke heraf slutte, at Hvitfeldt alligevel maa have haft Kroniker for sig, der have fastsat Lovenes Aarstal, endskiont de ikke vides nu? Aarstallet er vel ikke just det samme, som hos Hvitfeldt, thi han sætter 1171. Dog er Forskiellen ikkun liden, og slet ingen, hvis man med Visshed kunde sætte, at Skribenten, efter gammeldags Maade, har brugt at betyde Aarstal med fulde Aar. Men da Kroniken ikke er skreven førend hen imod 1632, og man ikke veed hvorfra den er kommen, og hvad Rilde den er tagen af, saa finder man heller ikke herudi nogen fast Grundvold at bygge paa.

§. 9.

Nogen kunde maaskee synes, at jeg strækker denne min Slutning af Saxonis Tavshed alt for vidt. Kunde det ikke være, vil man sige, at den Skaanske og Siællandske Lov uden nogen mærkelig Forandring eller Forbedring enten er bleven samlet i et Corpus af de forrige speciale Love og Forordninger eller og at gamle Vedtægter, og mundtlige Befalninger ere forfattede i Pennen i Kong Valdemar den istes Tiid, og det maaskee af nogen paa egen Haand, uden Kongelig Befalning eller Anordning. I saa Fald synes ikke egentlig nogen Lovgivning at have gaaet for sig, som kan tilskrives Kong Valdemar, eller legges ham til Roes, hvorfor den Indvending af Saxonis Stiltienhed heller ikke kan være af nogen Kraft.

Hertil maae jeg svare, at hvorledes man end vil forestille sig, at det er gaaet til, da kan ikke nogen sliq Lov-Samling eller Skrivning være skeet, uden tillige at øve en Lovgivnings Magt, som ingen privat Person burde eller tørde udøve; thi vore Forsædres have altid med stor Iver holdt Haand over Lovgivning. Ingen kunde give nogen Lov uden Kongen med gode Mænds Raad, ikke heller kom den til at gielde som Lov, førend den var samtykt af Folket.

Vel finder man Spor dertil i den Skaanske Lov i sær, at vore Love først maa være udgivne Stykke-viis, men Sammenhængen af dens Materier viser tillige, at den slet ikke kan være forfattet ved en blot Samling af adskillige sær-

skilte Stykker. Endnu mindre Foye har man til at sætte, at vores Land, før end den Skaanske Lov blev givet, enten er regiert af blotte Sædvane eller Love, bestaaende allene i Undersaatternes Ihukommelse, og at nogen hvem det være kan, har allene forfattet vore gamle Bedtægter i Pennen, ligesom den bekiendte Eicko de Repkau den Tydske Saren-Spiegel. Thi som jeg mener, kan det ikke nægtes, at vi jo have havt skrevne Love, omendstjont saa og korte, længe førend den Skaanske eller andre vore Lov-Bøger ere bragte i den Form, som de sif omsider, og mestendeels have endnu.

Vidste man noye de gamles Skrivemaade, da kunde man domme herom med større Visshed. Men i dette som i andet gammelt fattes man det behørige Lys. Det kan man vist nok sette, at de Latinske Bogstaver, som omsider ere blevne til Danske, og den saa kaldte Munke-Skrift er først hos os bleven indført af de Geistlige, efterat den Christne Religion var bleven indført, men det vil alligevel blive vanskeligt noye at kunde fastsætte Tiden, naar dette Slags Skrift er ret kommen i Brug. At vore Forfædre i de ældere Tider have brugt Rune-Bogstaver, derom mener jeg at Saxonis Vidnesbyrd saavelsom en Deel gamle Monumenter afgive et saa sikkert Beviis, at man ikke bør tvivle derom.

Men som denne Skrivemaade var meget vandffelig og vidtløftig, saa er det og troeligt, at den Tiid ikkun er skrevet sielden og gandske lidet.

Man vidste ikke af nogen Skrive-Syge at sige i de Tider, da de Danske vare indtagne af lutter Krigs-Mand. Lovene vare ogsaa saa og korte; thi man søgte heller at indprente dem i Undersaatternes Ihukommelse end at lade dem staae paa Papiir.

Men saasnart de Geistlige kom frem med deres Munke-Bogstaver, og derved begyndte ret at faae Pennen paa Gang, da er det ikke at tvivle om, at jo denne magelige Skrivemaade med nogle smaa flydende, og sammenhængende Bogstaver, er bleven udvalgt af hvem der ville forfatte i Pennen noget fuldkomment og udførligt, som Love for Ex. og Historier, og at Runiske Bogstaver derimod ere blevne brugte ikkun til korte ævigvarende Monumenta, som skulde udhugges i Steen og Marmor; thi derudi beholdt Runer altid et Fortrin fremfor Munke-Bogstaver. Endnu kom dette til, at de Geistlige vare meget imod Rune-Bogstaver, holdt de ansaae som en Støtte for den Hedenske Overtroe. Derfor skal det ogsaa være knapt, at nogen skal kunde fremvise noget stort Verk eller heel Bog skreven overalt med Rune-Bogstaver, foruden den Skaanske Lovs Haandskrift, som endnu haves i Behold. Førend vores lærde Ole Worm sif den Haandskrift af Skaanske Lov, som haves endnu, tilstaaer han ikke at have seet slikt.

Literat. Dan. Cap. 25. pag. 147, Epistolar. T. 2. pag. 624. Saa meget mere fortæner denne ypperlige Levning af Alderdommen at skatteres høyt. Det er ikkun at beklage, at derudi findes en Deel store Defecter saavel først som sidst i Haandskriften (z). Vel kan det ikke seyle, at jo Munkeskrist har været i Brug, den Gang denne Codex blev skreven; thi om den end kunde henføres til det 12te Seculum, som den ikke kan, saa veed man dog foruden andet af det Manuscript, som har Navn af Exordium Monasterii charæ insulæ, at Bisp Svend af Narhuns, der levede 1183, lod skrive adskillige Historier, lod selv gjøre Pergament, og leyede Skribenter dertil, og til disse mange Affskrifter maa han formodentlig have udvalgt Munk-Bogstaver. Som det og er troeligt, at de Engelske Bisper, som Canutus Magnus førte med sig til Dannemark, for at forsyne de Danske Bispestole, alt maa have begyndt med at føre Munk-Bogstaver i Brug. Men Sagen er vel denne, at Skribenten maa have fundet for sig en ældre Haandskrift af Skaanske Lov med Rune-Bogstaver, den han har fundet for got at affskrive med samme Characterer. Hvad skulle ellers have bevæget ham til et saa vidtøstigt og kiedsommeligt Arbejde, at bruge Runer i Steden for Munk-Bogstaver? Og hvad for Slags Bogstaver der end kan være brugt i de ældre Tider, da holder jeg det for vist, at vi have havt skrevne Love alt fra gammel Tid af og længe før den Skaanske.

Maar Hvitfeld i Fortalen til Sunonis Skaanske Lov fortæller os, at Canuti Magni, samt Kong Erik Eyegods Forordninger vare til i hans Tid endda (om dette ellers er den rette Mening af Hvitfelds Ord): da kan det en forstaaes om andre end som Skriftelige. Samme Canutus Magnus lod oversætte Kong Edwards Love af Engelsk paa Latin, efter som Mathæus Westmonast. vidner, og befalede, at de for deres Billigheds Skyld skulle i Ugt tages i Dannemark, saavelsom i Engeland. Utsaa maa de have været skrevne. Svend Aagesen siger pag. 87, at Harald Hein var den første, som lod Love skrive paa det Sted, hvor Kongerne bleve valgte eller hyldede, qvi præscripsit at-

qve

(z) De første forekomme i den 3die, 4de, 5te, og 6te Bog, og dem er det uden Tvivl, som Ole Worm selv melder om i Fortalen til Duplex Series Regum Danicæ; De sidste derimod, jeg veed ikke paa hvad Maade, ere komne til siden Ole Worms Tid. Det er at beklage, at vi derved maae savne Kong Knuds Forordning om Rone-Jord som har staaet strax efter Kirke-Loven. Denne Forordning er saa at sige kun et Glimt, der forsvinder i det samme den lader sig see. Thi vi have ikke faaet Lov til at beholde videre af samme, end disse faa Linier:

Sel man sinne kuna iorth minne eller mere tha skal hun ater gialde meth vithnisbyrth tha skal nefna til gothe mæn af laksthing thre men eller fire ok vita hore goth

gve rogavit Danis Leges in loco regiae Electionis. Og endskient Bitterlags-Retten blev først i Kong Knud den 6tes Tid oversat paa Latin, saa vidner dog Svend Aagesen i Fortalen pag. 145, at han har fundet for sig disse Forordninger, som han har oversat, skrevne paa Dansk. At ogsaa ikke allene den Skaanske Kirke-Ret, som blev givet i Kong Valdemars den 1stes Tid, og i sær har faaet Navn af Skraae, men at ogsaa de ældre Kirke-Love have været skriftlig forfattede, det vidner det anførte Tillæg til den Haandskrift paa Universitetets Bibliothekve, som siger, at den blev skreven efter de gamle Skraae.

Endelig om end saa er, at den Skaanske Lov er bleven forfattet i Pennen i Kong Valdemar den 1stes Tid, samled allene af gamle Bedtægter eller mundtlige Befalninger uden mærkelig Tillæg til, eller Forandring i de forrige Love; saa meener jeg dog vist, det ikke kunde skee privata Auctoritate.

Hvem der estertænker, hvor uvis, og sig selv ulig paa adskillige Tider og Stæder at Sædpane er, og hvor meget derfor det berøer paa Skribentens eget Behag, deels i at vælge det rette almindelige, der bør udgiøre en Lov, deels i at forfatte det med rette beqvemme Ord i Pennen, han slutter lettelig, at den Skrivning er en virkelig Lovgivning.

Er sligt derimod skriftligen forfattet efter Kongelig Befalning, saaledes som skeet er med Bitterlags-Retten i Kong Knud den 6tes Tid, da er det en saa vigtig og priselig Gierning, at den frem for alt, hvad Saxo anfører om Love, fortiente at antegnes; en Belgierning imod Fædernelandet, der kunde hjemle Kong Valdemar det Navn af den Store med vel saa stor Ære, som alle hans Krigs Bedrifter.

§. 10.

Endelig for at ikke forbeholde mig noget som kan være min Sag enten imod, eller med, da bør jeg ikke tie med en vigtig Tvivls Grund, som næsten

er
goth hui er ok efar thera vitnisbyrth, tha skal kun ater gialdes hafer kan jorth
tha gie. - - -

Derpaa kommer den ulykkelige Defect og slaer en Streg over Resten. Jeg veed ikke, om denne Forordning findes i Sunelens Skaanske Lov paa Latin; han taler intet derom at en saadan Forordning er udgivet af Kong Knud. Dog melder han om den Tilfælde, naar Manden selger Konens Jord i den 5te Bogs 5te Capitel, men meget kortere end i vor Danske Lov-Bøger, om ogsaa det hvad som anføres der, indeholder det samme som Canuti Forordning, derom kan ikke siges noget vist, siden Forordningen in extenso ikke er i Behold.

er ligesaa betydelig imod min Indvending, som denne er imod Hvitfelds Vidnesbyrd. Næmlig denne: At Saxo ligesaa lidet taler om den Skaanske og Siellandske Kirke-Lov, som om de Verdslige, omendstiont hine, som Lovene selv bevidne, uden Modsigelse maa være skrevne i Valdemari Imi Tid (a).

Skal da Kirke-Lovens Alder ogsaa kaldes i Tvivl, fordi Saxo intet melder om den? Eller kan det være god Undskyldning for Saxo, at hans Hensigt har været ikke at beskrive en Kirke-Historie men ikkun den Verdslige?

Det visseste man kan sige i denne Uvisshed, er, at vi gaae i Mørke, naar vi gaae tilbage til Alderdommen, og hvem der gaaer i Mørke, han gaaer usikkert.

Var det saa, at man med nogen Grund kunde tvivle, om vi og have faaet Saxo gandske heel og holden, eller om ikke noget maaskee kan have manglet i det Mst. hvorefter Mester Christiern Pederlsen lod Saxonis Historie trykke til Paris An. 1514, som er Originalen for alle de andre Oplag; da blev denne heele Indvending derved kuldkaftet. Mstet. er forgaaet, saa man ingen Lejlighed har til at domme noget deraf. Ikkun 2de Pergaments Blade af samme, som vare blevne brugte til at indsyne et Foged-Regnskab udi, har man for ungefehr nogle og 70 Aar siden paa Rente-Kammeret faaet i Hænde; hvorom kan sees det Riisbenhaanske lærde Selskabs Skrifter 4de D. pag. 287. Da nu ellers Materkernes Sammenhæng i hans trykte Historie, saavidt jeg har mærket, ingen Anledning giver til Mistanke om nogen Mangel, saa faaer man vel lade Saxonis Historie passere for fuldkommen. Thi i Historiske Ting at ville tvivle, uden at have Tvivls Grunde for sig, det er at strække sine Tvivlsmaal for vidt, og at gaae den Historiske Sandhed for nær.

S. II.

Dette er alt, hvad jeg har kundet bringe til Bæne for at oplyse den Deel af vores Lov-Historie, som angaaer den Skaanske og Siellandske Lovgivnings-Tiid.

(a.) Thi den Skaanske Kirke-Lov siges at være sat af Erke-Biskop Eskild og Bisp Abfalon, den Siellandske af Erke-Bisp Abfalon. Hvad derimod de Chronologiske Kiendetegn anbelanger, der ved Slutningen legges til, som man ikke veed paa hvad Tiid de ere tilfattede, saa kan de heller ikke udgiøre noget sikker Bevis.

De 2 ældste Haandskrifter af den Skaanske Kirke-Lov have ingen saadan Underkrift, overalt findes der i Underkrifter af vore gamle Love, saa mange Urigtige beder, at manielden kan lide paa dem.

Tiid. Jeg har maattet sige meget, for at komme til omsider at sige saa godt som intet. Hvad jeg har vundet ved denne min Undersøgning vil jeg da gierne tilstaae at være gandske lidet imod at udbede mig den milde Dom, at mit Arbejde derfor ikke maa ansees for gandske unyttigt, vores Haandværk, som lægges os efter Videnskaber, fører det saaledes med sig, at vi af lidet maa søge at udbringe noget stort. Det store i Videnskaber, som vores Alder roser sig af, er frembragt paa den Maade, og ingen anden, at man Tiid efter anden ved flittig Eftersøgning og Opdagelser i adskillige smaa Dele har bygget paa Videnskaber ligesom Fuglen paa sin Rede. Saaledes bestaaer Fuldkommenheden i Videnskaber og Konstler ligesom i den store og lille Verden derudi, at de af meget smaat ere blevene til noget sammenhængende Stort.

Hvad jeg selv i nærværende Sag tør udgive for vist, er ifkun dette, at den almindelige Meening, at Kong Valdemar den 1ste er Forfatter af den Skaanske og Siellandske Lov, ikke staaer saa fast, at jo vigtige Tvivls-Grunde kunde indvendes derimod. Men jeg veed ikke tillige, at sætte noget rettere i Steden, og at afgjøre Sagen med fuldkommen Bished; saa der kan siges om mig i Henseende til nærværende Sag det samme, som den berømte Voltaire siger om de stridige Partier i den Protestantiske Kirke kort efter Reformationen: De vidste vel hvad de ikke ville, men ikke hvad de ville troe.

Jeg tør ikke engang med Bished nægte Hvitfelds Sætning, som jeg veed af andres Exempler, hvor usikkert det er, at nægte en Historisk Sandhed, fordi de Grunde, som den maaskee kan være bygget paa, ere os ubevidste. En lykkelig Hændelse kan maaskee opdage et eeneste Brev eller andet nonagtigt Bevis, som med eet kan ophæve al Tvivl, og gjøre alle mine Konst- Slutninger til intet. Dog meener jeg ikke, det er uden al Nytte, at man i Historien, saavel som i andre Videnskaber, saa længe Sagen endnu er uvis, gjør sig Umag for at søge efter Sandhed og Bished. Det første Trin til Sandhed er at vide hvad man veed, eller ikke veed.

Wille vi være sikkere for Bildfarelser, og føres hen paa rette Veje til Sandhed, da maa vi i sær gjøre os Umage for tydelig og fra Grunden af at indsee, om og hvorvidt vi vide noget vist eller ey.

Det er i den Henseende de Verdslige Bise altid have lært, at Begyndelsen til Biisdom er, ikke lettelig at troe. For Resten bliver det Spørsmaal, jeg har forelagt mig selv: Om og Kong Valdemar den 1ste skulle have givet den Skaanske og Siellandske Lov? Endnu et Spørsmaal, som overlades til andre,

dre, der have større Værdom, Indsigt, Tiid og Kræfter til at udgiøre noget vist, end jeg. En stor Lykke for mig, om herved kunde gives Anledning til at udvide noget mere vore Loves Alder.

Hidindtil har Kong Valdemar den istes Tiid været som Gierde og Grændser for vore gamle Love. Naar dette Gierde er rømmet tilside, hvem veed om ikke deres Alder kan faae derved en større Strækning end den, man hidindtil har vidst af at sige?

Det maa være som det være vil, jeg har sagt alt hvad jeg veed i denne Sag at sige, hvorfor det er Tiid, at jeg slutter, og dermed overlader Sagen til Doms.

